

Českým farmářům by pomohla městská potravinová politika a podpora místních samospráv

V kontextu nejisté doby, mnohočetných krizí a vzrůstajícího povědomí o problémech globálního potravinového systému, které mnohdy nelze účinně řešit na úrovni národních politik, se dnes v mnoha rozvinutých zemích dostává potravinová politika i na agendu místních samospráv (Morgan 2015; Sonnino 2019; Pixová a Plank 2024).

▲ Podporou produkce a konzumace místních potravin mohou města nejen zlepšit přístup obyvatel k zdravým, nutričně bohatým a čerstvým lokálním potravinám, ale napomáhat tím i malým a středním rodinným farmám v jejich blízkosti, a rozvoji místních ekonomik.

Městská potravinová politika obvykle mívá za cíl zlepšovat skrze podporu a rozvoj místních potravinových systémů dostupnost zdravých, lokálních a finančně dostupných potravin všem místním obyvatelům. Zároveň tímto způsobem vytváří alternativu vůči globálnímu potravinovému systému ovládanému průmyslovými agropotravinářskými korporacemi a mezinárodními obchodními řetězci. Mezi typické problémy tohoto systému patří téměř výlučná orientace na zisk, a z ní pak vyplývající vysoká volatilita trhu s potravinami, ničivé dopady industriálního zemědělství na životní prostředí, a také vliv celého korporátního potravinového režimu na prohlubující se sociální nespravedlnost na globální i lokální úrovni. Dobře známé jsou i negativní dopady průmyslové produkce potravin na lidské zdraví, a to zejména u nízkopříjmových a zranitelných populací.

Podporou produkce a konzumace místních potravin přitom mohou města nejen zlepšit přístup obyvatel k zdravým, nutričně bohatým a čerstvým lokálním potravinám, ale napomáhat tím i malým a středním rodinným farmám v jejich

blízkosti, a rozvoji místních ekonomik. Zároveň mohou potravinovou politikou v rámci svých klimatických plánů přispět k ochraně biodiverzity, k zmírňování změny klimatu, i k celé řadě dalších parametrů důležitých z hlediska udržitelného rozvoje. Významná je i možnost tímto způsobem zvyšovat připravenost měst na případné budoucí výpadky dodávek potravin, či celkovou odolnost lokálních komunit vůči turbulentním změnám, ať už jde o změnu klimatu, ekonomické krize, či geopolitickou nestabilitu, které jsou nyní bohužel velmi aktuální.

Mezi důležité nástroje městské potravinové politiky patří především veřejné zakázky, vzdělávání, propojování zemědělců a spotřebitelů, či potravinová pomoc zranitelným a nízkopříjmovým skupinám, ale také propojování místní potravinové produkce s územním plánováním a místními regulativy. Samospráva v oblasti potravin se zároveň neobejde bez mezíresortní koordinace a úzké spolupráce s relevantními aktéry z občanské i podnikatelské sféry. Může přitom jít o představitele farem, komunitní potravinové iniciativy, či komerční provozovatele alternativních potravinových sítí,

kteří místní potraviny distribuují prostřednictvím krátkých dodavatelských řetězců. Jako příklady lze uvést např. nyní již dobře známé farmářské trhy, farmářské prodejny a e-shopy, bedýnková schémata, komunitou podporované zemědělství či komunitní zahrady. Pozornost by ale v rámci městské potravinové politiky neměla být upírána ani tradičním zahrádkovým osadám a obecné podpoře samozásobitelství mezi obyvateli. Ty bývají někdy v Česku ještě dodnes považovány za znak zaostalosti, nemodernity a chudoby, ale zároveň začínají být uznávány jako důležitá součást české kultury a neformální ekonomiky. Uznáván začíná být i jejich význam z hlediska zachování vědomého pouta mezi člověkem a půdou, tedy povědomí lidí o tom, odkud vlastně jejich potraviny pochází a že se nevyrábí v supermarketech.

S městskou potravinovou politikou, která může výrazně pomoci malým a středním farmám, se nyní můžeme nově setkat také v některých českých městech. V rámci našeho projektu zaměřeného na výzkum potravinových iniciativ v Česku, Argentině a ve Švýcarsku (www.foodalternatives.at), který jsme zpracovávaly spolu s kolegy na univerzitě BOKU ve Vídni a na Universitě v Innsbrucku, jsme se s kolegyní Christinou Plank mimo jiné zaměřily také na to, jak si v oblasti implementace potravinové politiky stojí Praha a Brno (viz. Pixová a Plank 2024). Jejich nedávno započaté snahy zavádět potravinové politiky jsme srovnávaly s městy v západní Evropě a Severní Americe, která se již potravinové politice věnují delší dobu, přičemž mnohá z nich vzájemně spolupracují a připojují se k různým translokálním sítím a dohodám, jako jsou např. mezinárodní dohoda Milan Urban Food Policy Act, či program ICLEI. V rámci našeho výzkumu jsme se kromě zjišťování, zda je přístup Prahy a Brna k potravinové politice systémový, zajímaly také o to, s jakými aktérkami a aktéry v oblasti zemědělství, zahrádkářství či potravinových iniciativ tato města spolupracují, a jak si vedou v naplňování agend, které si sama ve svých plánech a strategiích vytyčila.

Jedním z již zavedených způsobů, jímž města mohou podporovat produkci a konzumaci potravin pocházejících z místních farem, je poskytování stabilního a předvídatelného zázemí pro pořádání farmářských trhů, nebo např. provozování městské tržnice. V českých městech zavedení tradice farmářských trhů a městských tržnic negativně ovlivnila struktura českého zemědělství narušená socialistickou kolektivizací, jejímž výsledkem je dominance průmyslového a monokulturního zemědělství, a naopak malý počet menších a středních rodinných farem, jejichž tradici bylo možné znovu začít budovat až po roce 1989. Pomineme-li tradiční trhy, k nimž patří též Zelný trh v Brně, ve své moderní podobě se farmářské trhy začaly v Česku objevovat až jako podnikatelská iniciativa po roce 2009, kdy proběhl první farmářský trh v Praze-Klánovicích coby iniciativa gastronomických nadšenců inspirovaných zahraniční praxí. Od té doby se farmářské trhy těší vzrůstající popularitě českých obyvatel a stávají se běžnou součástí českých měst, kterou se politici naučili podporovat především v rámci snahy získat si voličskou přízeň. Farmářské trhy se například v Praze začaly od roku 2016 objevovat také v některých městských koncepcích a strategických plánech jako zajímavý způsob, jak oživit veřejný prostor. Dosud však nevznikly žádné regulativy, projekty či opatření, které by farmářským tržnicím poskytovaly stabilní a finančně výhodné podmínky pro jejich pravidelné konání, nebo by určovaly, co se na trzích smí prodávat, či kdo na nich smí prodávat. Spíše než aby trhy sloužily místním zemědělcům, se tak z mnohých z nich staly spíše jakési pouťové atrakce, kde se zcela v rozporu s původním záměrem farmářských trhů přeprodávají i potraviny z dovozu, a některé trhy jsou také pořádány jako reklamní lákadlo velkými obchodními centry.

Legislativní vakuum dnes částečně supluje kodex farmářských trhů vydaný Asociací farmářských tržišť (AFT), podle kterého např. „podíl potravin z (celkového) prodáváného zboží musí být na farmářském trhu AFT alespoň 90 %“, a „podíl potravin regionálního původu (kraj ČR) musí být alespoň 50 % (s výjimkou hl. města Prahy)“ (viz. <https://www.aftcr.cz/kodex-farmarskych-trhu/>). Dle odhadů AFT se nicméně tímto kodexem řídí jen asi 7 % pořadatelů farmářských trhů v Česku. Nadále tak u politické reprezentace často přetrvává vnímání farmářských trhů jen jako jakési „zábavy“ či „zpestření“ zcela bez návaznosti na jejich význam z hlediska podpory malých a středních rodinných

▲ Jedním z již zavedených způsobů, jímž města mohou podporovat produkci a konzumaci potravin pocházejících z místních farem, je poskytování stabilního a předvídatelného zázemí pro pořádání farmářských trhů.

▲ Zsámboki Biokert - agroekologický družstevní projekt v maďarské obci Zsámbok, která se specializuje na distribuci potravin do Budapešti.

farem a lokálních ekonomik. Toto nepochopení na úrovni národní i lokální politiky se v posledních letech projevovalo několika excesy, jakým byl např. zákaz pořádání trhů během pandemie Covid-19, kdy byl nákup potravin omezen na obchodní řetězce, či úmysl městské společnosti Trade centre Praha v roce 2024 nahradit zavedené farmářské trhy na náplavce Rašínova nábřeží trhy adventními. Díky kolektivnímu odporu těch, jejichž hospodaření by se zrušení farmářského trhu negativně dotklo, se naštěstí tento asociální a nesystémový úmysl podařilo zvrátit. V Praze nicméně v posledních letech došlo i k některým výrazným pozitivním krokům z hlediska podpory městského zemědělství.

V hlavním městě Česka se během volebního období v letech 2018–2022 podařilo prosadit ambiciózní plán na převedení 398 hektarů městem vlastněné zemědělské půdy z konvenčního zemědělství na zemědělství ekologické. Tato iniciativa na první pohled vyvolává dojem, že se Praha chystá naplňovat některé cíle uvedené v cirkulární koncepci pražského Klimatického plánu (Cirkulární Praha 2030), v níž je kladen důraz na budování městských farem a podporu jejich propojování se spotřebiteli. Kvalitativní rozhovory s příslušnými aktéry a aktérkami na pražském magistrátu nicméně ukázaly, že primární motivací pro přechod na ekologické zemědělství bylo především zvýšení biodiverzity na území hlavního města.

▲ MetroPole - produkční komunitní zahrada nacházející se na městem vlastněném poli v Praze-Jinonicích.

▲ Další městská komunitní zahrada, která je typickou ukázkou zahrady, jejímž hlavním účelem je vytváření dojmu udržitelného developmentu a zeleného města.

Biodiverzita je zcela zásadní pro zachování životaschopných ekosystémů na naší planetě, a tedy i pro přežití lidstva, a jde tedy o motivaci velmi bohuľibou. Iniciativa zatím nicméně postrádá socioekonomický rozměr a koncepční meziřesortní pojetí. Jedním z důsledků tohoto nesystémového přístupu se stal „drobný“ skandál spočívající v tom, že tři čtvrtiny městských

polí byly propachtovány společností, která až po získání půdy do své péče zjistila, že na území Prahy nelze na zemědělskou činnost pobírat dotace ze Společné zemědělské politiky EU. Poté, co se společnost rozhodla z ekonomických důvodů pole nechat několik let ležet ladem, bylo následně nutné pro tato pole najít nové pachtýře.

Další zemědělské projekty typu MetroFarm či Zygón na polích přežívají s pomocí drobných grantových schémat od pražského magistrátu, ale dosud pro ně nebyla vytvořena žádná jiná podpůrná opatření, která by např. zajistila jejich konkurenceschopnost, životaschopnost a přímé napojení na pražské spotřebitele. Pro oblast potravin a městského zemědělství dosud nebyla zřízena koordináční pozice. Zajímavé návrhy, které by mohly pomoci i dalším farmám v širším okolí Prahy a v rámci Středočeského kraje, jsou v tomto ohledu přitom obsaženy právě v dokumentu Cirkulární Praha 2030. Smysl by dávalo např. upřednostňování lokálních a regionálních potravin ve veřejných zakázkách, a to zejména k využití pro školní jídelny, jak doporučuje například nezisková organizace Skutečně zdravá škola. Zejména z důvodu nízkého zájmu politické reprezentace na všech úrovních o to, čím se obyvatelé Česka stravují, však k upřednostňování místních potravin ve veřejných zakázkách v Praze stále ještě nedochází. Vniveč nejspíš nakonec přijdou i environmentální cíle celého ekologického obhospodařování městských

▲ Nezisková organizace Skutečně zdravá škola doporučuje upřednostňovat využívání lokálních a regionálních potravin ve školních jídelnách a zároveň zavádět vzdělávání o potravinách a zdravém stravování na českých školách.

polí, z nichž mnohá mají být v budoucnu zastavěna. Tento kontraproduktivní postup, který je známkou nepropojenosti potravinové politiky s návaznými strategiemi a plány, včetně např. územního plánu, tak bohužel vede k plýtvání úsilím městských zemědělských projektů. Ty budou několik let zbytečně investovat do obnovy půdy na městských polích, která jsou zastavitelná, a na některých z nich je dokonce výstavba již naplánovaná. Úrodnou půdu přitom nelze považovat za obnovitelný zdroj, a takový přístup k půdě si nemůžeme dovolit zejména v době, kdy nám za humny číhá válka a celá řada dalších globálních výzev.

Agenda městské potravinové politiky by mohla zahrnovat také snahy napojit městské farmy na různé návazné programy či potravinové iniciativy. Smysl by dávala např. lepší spolupráce s Asociací místních potravinových iniciativ (AMPI), která se o transformaci lokálních potravinových systémů zasazuje prostřednictvím podpory alternativních potravinových sítí. Jednou z důležitých činností AMPI je také provoz Farmářské školy zaměřené na ekologické zemědělství, a ještě dříve se také asociace věnovala propagaci a sdružování tzv. KPZ – komunitou podporovaného zemědělství. KPZ coby iniciativy zdola, které dávají dohromady určitý počet lidí za účelem pravidelného odběru potravin od konkrétního farmáře či farmářky, ale mnohdy naráží na nedostatek finančně dostupných prostor pro svážení a distribuci farmářských dodávek. Podobnou iniciativou je i pražské potravinové družstvo Obživa, které na území Prahy dlouho obtížně hledalo finančně dostupný prostor pro svoz a distribuci potravin od místních farmářů.

▲ Spolek živá obživa provozuje Obživu, první spolkový bioobchod v Praze. Sdružuje dodavatele (ekozemědělce, zpracovatele a výrobce) a spotřebitele a vytváří mezi nimi přímé spojení bez prostředníků.

▲ V restauraci Sůl a řepa ve Strakonicih vaří téměř výhradně z lokálních potravin.

**RNDr.
Michaela
Pixová,
Ph.D.**

Sociální geografka Michaela Pixová působí na Ústavu etnologie a středoevropských a balkánských studií FF UK. Ve své výuce a výzkumu se zaměřuje na politickou ekologii, angažovanou vědu, sociálně-ekologickou transformaci, kritickou urbánní teorii, sociální hnutí a občanskou společnost. Poslední tři roky se také na univerzitě BOKU ve Vídni podílela na výzkumném projektu Food Alternatives (<https://foodalternatives.at/>) zaměřeném na roli potravinových alternativ v současném korporátním potravinovém režimu v Česku, Švýcarsku a Argentině. Ve spolupráci se švédskou univerzitou Södertörn je také spoluřešitelkou mezinárodního projektu www.sustainaction.org zaměřeného na udržení občanské společnosti a sociálních hnutí v kontextu mnohonásobné krize. Částečně se také podílí na evropském projektu SWIFT (<https://swiftproject.eu/>) zaměřeném na ženami vedené inovace v zemědělství a na venkově.

Michaela Pixová, Michaela.pixova@ff.cuni.cz, tel. +420 777 145 003

V této oblasti by přitom město nabízením svých prostor mohlo výrazně pomoci. Pomoci by mohly i městské grantové výzvy udělané na míru těchto neziskových projektů. Například koalice KPZ nakonec zanikla z důvodu nedostatku financí na její koordinaci.

Zajímavostí městských potravinových politik v Praze a v Brně je jejich výrazné zaměření na iniciativy usilující o redukci a cirkulární využití potravinového odpadu, a dále pak na komunitní zahrady. Ty jsou výrazně upřednostňovány před např. zahrádkovými osadami. Podobně jako v zahraničí je na komunitní zahrady pohlíženo jako na nástroj k zlepšování image „zeleného města“ lákavého pro investice. Z hlediska vytváření odolných lokálních potravinových systémů nicméně komunitní zahrady zejména v českém kontextu poskytují jen minimální množství místně vypěstovaných potravin. Jde spíše o projekty sloužící k budování místních komunit a společenského života. České samosprávy jsou vůči komunitním zahradám otevřené kvůli jejich mobilitě a dočasnosti nájemních smluv, které umožňují komunitní zahrady využívat jen dočasně v prázdných městských prostorách dle potřeb developmentu a zároveň tak s pomocí jejich přítomnosti zvyšovat hodnotu okolních nemovitostí (tzv. „zelenou gentrifikaci“ – vedoucí v dané lokalitě k zvyšování cen nemovitostí a nedostupnosti bydlení). Tato dočasnost je však v rozporu s udržitelností, neboť časté přesuny zahrádkářské infrastruktury zvyšují uhlíkovou stopu takto vypěstovaných potravin (viz Hawes a kol. 2024), neumožňují biologickou sukcesi a příliš nepříspívají k zvyšování odolnosti města z hlediska zajištění lokálních potravin, adaptace na klimatickou krizi, či obnovy ekosystémových služeb. Oproti tomu zahrádkové osady, z nichž mnohé na jednom místě existují celá desetiletí, a v součtu se v nich vyprodukuje mnohem víc potravin než v komunitních zahradách, bývají často zejména vedením velkých měst trnem v oku. Navzdory v roce 2021 schválenému zahrádkářskému zákonu 221/2021 Sb., který samosprávám ukládá povinnost podporovat zahrádkářskou činnost (více viz např. Duží, Johanisová a Vávra 2021), nadále dochází k eliminaci těchto osad zejména z důvodu rozšiřující se zástavby. Větší smysl by přitom z perspektivy městské potravinové politiky dávalo například jejich postupná transformace na více přístupné komunitní zahradničení, nebo využití jejich ploch pro zakládání menších projektů městského zemědělství.

Závěry výzkumu (viz Pixová a Plank 2024) a doporučení pro místní samosprávy

Výsledky výzkumu ukázaly, že městské samosprávy při přípravě a realizaci potravinových politik spolupracují převážně s organizacemi, které splňují představu inovativních a kreativních neziskových a dobrovolnických projektů, které přispívají k utváření představy o „zeleném městě“ lákavém pro investice (v němž dochází k zvyšování cen místních nemovitostí), nebo jsou využitelné korporacemi v rámci společenské odpovědnosti firem.

Transformace místního potravinového systému směrem k větší udržitelnosti, sociální spravedlnosti a odolnosti však nelze dosáhnout bez systémového a participativního přístupu, který se soustředí také na socioekonomické aspekty transformace lokálního potravinového systému a zajišťování lokálních potravin. Takový přístup však vyžaduje také zapojení místních a regionálních pěstitelů a pěstitelek potravin, dosud marginalizovaných aktérských skupin a mnohem výraznější a aktivnější roli samosprávy.

Na základě výsledků výzkumu lze pro zvýšení dostupnosti zdravých lokálních potravin samosprávám doporučit následující kroky:

- Je potřeba lépe porozumět a reflektovat roli a postavení potravinových alternativ v rámci korporátního potravinového režimu a pokračující urbanizace. Lokální potravinové alternativy bez cílené podpory nemohou v kontextu globálního trhu konkurovat agropotravinářskému průmyslu, a jen obtížně nachází odbyť v obchodních řetězcích. Kvůli tlakům městského rozvoje a konkurenci velkých zemědělských podniků obtížně získávají přístup k finančně dostupným pozemkům a nemovitostem.
- Samosprávy musí kriticky reflektovat účinnost svých politik v kontextu současných tlaků na minimalizaci veřejné správy a převádění zodpovědnosti za plnění těchto politik na soukromou iniciativu. V daném kontextu mohou být dobře miněné politiky bez významnějšího zapojení a podpory samosprávy neúčinné nebo dokonce kontraproduktivní.
- Dostupnost ekologických lokálních potravin je potřeba zvyšovat cílenou a systémovou podporou ekologického městského a regionálního zemědělství a za tímto účelem vytvořit koordinační pozici. Součástí této činnosti by měla být také koordinace zahrádkových osad a jejich integrace do příslušných městských politik za současného zajištění inkluzivního zohlednění specifických potřeb a obav uživatelů*ů zahrádkových osad.
- Na základě úzké spolupráce se zástupci místních potravinových iniciativ, farem, farmářských trhů či samozásobitelství zavádět politiky, programy, strategie a nástroje umožňující priorizovat lokální ekologické potraviny prostřednictvím veřejných zakázek a jejich odbytem do např. školních jídelen (viz program Skutečně zdravá škola), cílenými granty, či poskytováním finančně dostupných prostor a stabilních a předvídatelných podmínek pro jejich činnost.
- Samospráva v Brně se může inspirovat prvními kroky, které byly směrem k ekologickému zemědělství učiněny v Praze. Dále lze doporučit lepší spolupráci s organizací Hnutí DUHA, která v nedalekém regionu Tišnovska usiluje o vytvoření bioregionu založeného na vyšším zastoupení ekologického zemědělství a rozvoji krátkých dodavatelských řetězců (<https://zivny-region.cz/>).
- Dostupnost lokálních ekologických potravin by se měla stát součástí městské sociální politiky tak, aby zranitelné a nízkopříjmové skupiny včetně např. seniorů či samoživitelů nebyly odkázány pouze na potravinovou pomoc potravinových bank, v nichž převažují vysoce zpracované a nutričně chudé potraviny pocházející z obchodních řetězců. Přístup těchto skupin k zdravým lokálním potravinám s dostatečnou výživovou hodnotou lze zlepšit napojením charit na městské zemědělství a podporou zakládání zahrádek pro tyto skupiny, cílenou podporou sociálního zemědělství, vytvořením potravinové rady (viz např. potravinová rada ve Vídni <https://ernaehrungsrat-wien.at/>), či grantovými schématy pro místní potravinové iniciativy a iniciativy pro sdílení potravin atd.
- Podporovat samozásobitelství nejen v komunitních zahradách, ale také v zahrádkových osadách, které jsou dosud vnímány spíše jako samozřejmost a přežitek. Jde přitom o cenné kulturní dědictví, které významnou měrou přispívá k udržitelnosti a odolnosti místních potravinových systémů, včetně potravinové soběstačnosti obyvatel, a k celkovému zlepšení jejich kvality života i výživy.
- Ke správné zahrádkových osad na městských pozemcích je potřeba zaujmout angažovanější přístup a integrovat jejich roli a činnost do klimatických a strategických cílů příslušných měst, včetně úsilí o zvýšení produkce lokálních potravin a potravinové soběstačnosti. Stávající zahrádkové osady, stejně jako městem vlastněná obdělavatelná půda, by měly být přeměněny na nezastavitelná území chráněná před další urbanizací. V zanikajících osadách by měla být obnovena zahrádkářská činnost zajištěním stabilních smluv a jasně vytyčených pravidel, podmiňujících mj. členství v osadě pěstitelskou činností.
- Důležitost a smysl podpory lokální potravinové produkce z hlediska udržitelnosti, odolnosti a sociální spravedlnosti lépe komunikovat směrem k veřejnosti a zvýšit tak její povědomí o hlavních problémech současného globálního potravinového systému. Zvyšování povědomí o potravinách a potravinových systémech by se mělo stát součástí vzdělávání na všech úrovních českého školství a dále k tomuto účelu lépe využívat a podporovat existující centra ekologické výchovy jako je např. Toulcův Dvůr v Praze, či pobočky Lipky a Rezekvítku v Brně, nebo lepší spolupráci s asociací AMPI a programem Skutečně zdravá škola.

Mezi komunitními zahradami pak z hlediska produkce potravin představují výjimku některé tzv. produkční komunitní zahrady, které fungují více na bázi městských farem. K těm patří zejména zahrady Kuchyňka, MetroPole, KomPot, či Pastvina. Tyto produkční zahrady se soustředí primárně na zajišťování většího objemu potravin pro své členstvo. Některé z nich hospodaří na soukromém pozemku, což zejména v případě, kdy jim tento pozemek patří, zvyšuje i jejich stabilitu v čase. Do této skupiny produkčních zahrad nicméně spadá i komunitní zahrada MetroFarm hospodařící na městském pozemku na Císařském ostrově, která má v budoucnu ustoupit projektu revitalizace celé oblasti.

Zdroj literatury:

- Duží, Barbora, Naďa Johanisová, a Jan Vávra. eds. 2021. *Zahrádkářské osady anebo proč neztrácet půdu pod nohama*. Ostrava: Ústav geoniky AV ČR. <https://is.muni.cz/publication/1837257/Zahradkarske-osady-2021.pdf>
- Hawes, Jason K., Benjamin P. Goldstein, Joshua P. Newell, Erica Dorr, Silvio Caputo, Runrid Fox-Kämper, Baptiste Grard a kol. 2024. „Comparing the carbon footprints of urban and conventional agriculture.“ *Nature Cities* 1 (2): 164–173. <https://doi.org/10.1038/s44284-023-00023-3>.
- Morgan, Kevin. 2015. *Nourishing the city: the rise of the urban food question in the Global North*. *Urban Studies* 52(8): 1379–1394. <https://doi.org/10.1177/0042098014534902>
- Pixová, M., & Plank, C. (2024). *Urban food governance without local food: missing links between Czech post-socialist cities and urban food alternatives*. *Agriculture and Human Values*, 1-17. <https://doi.org/10.1007/s10460-024-10567-2>
- Sonnino, Roberta. 2019. *The cultural dynamics of urban food governance*. *City Culture and Society* 16: 12–17. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2017.11.001>

Další informace o našem projektu najdete zde:

<https://foodalternatives.at/>
https://twitter.com/foa_a

Tento výzkum byl financován Rakouským vědeckým fondem (FWF) [ZK-64G]. Otevřený přístup článku byl financován Univerzitou přírodních zdrojů a věd o životě ve Vídni (BOKU).

28. 3. 2025

Text: Michaela Pixová

Foto: autorka, Zdeněk Gorgoň a archiv Skutečně zdravé školy a Spolku živá obŽIVA